

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Divi Thomae Aqvinatis Doctoris Angelici Opera Omnia

Summa diligentia ad exemplar Romanæ Impreßionis restituta

Complectens Tertiam Partem Summæ Theologiæ. Cum Commentariis
Reuerendiss. D. Thomæ de Vio Caietani Cardinalis S. Sixti, Et Opvscvlis
Eivsdem In tres Tomos distinctis

Thomas <von Aquin, Heiliger>

Venetiis, 1593

5. De Nominum Analogia.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-72797](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-72797)

responderet tripliciter. Primo quod quamvis in scientiis a priori procedentibus subiectum debeat esse primo & maxime notum, quoad quid rei, non tamen hoc oportet in scientiis a posteriori doctrinam facientibus qualis est naturalis Philosophia, ut Commentator dicit in proemio, & in commentariis primi Physicorum com. 2. Sufficit enim quod primo & maxime notum, quoad an est, & quid nominis, ut ex primo Poster. patet. Huic autem nihil obstat talis circumlocutio. Secundo dicitur, quod notitia subiecti debere esse maximam, potest dupliciter intelligi. Vno modo respectu cognitionum possibilem haberi de illo, potest enim idem cognosci probabiliter & demonstratiue, per communem & propria, & cetera. Et hoc modo de subiecto non oportet supponi a nobis maximam cognitionem, ut patet inductiue etiam in Mathematicis. Alio modo respectu aliarum cognitionum, que in illa scientia acquiruntur. Et hoc modo est uerum: & conceditur quod cognitio ista, quam habemus de illa ratione formali in isto circumlocutio, est maior omni cognitione, quam acquirimus in Philosophia naturali. Et si contra hoc instetur: quia multorum notitia acquirimus in Philosophia naturali quam per intima eorum cognoscimus & nominamus, perfectior autem est cognitio per intima, quam per passionem, sicut ratio illa cognoscitur, responderet, quod perfectio cognitionis, de qua est sermo in primo Poster. non sumitur, quod subiecti cognitio debet esse maxima, non attenditur penes aliud quam euidenciam. Unde maius & minus in cognitione in proposito, penes euidenciam latitudinem attendere oportet. & propterea aliud est cognosci intimius & aliud euidencius. Cum enim omnis cognitio acquiritur in scientia, siue pertingat ad intima alicuius quæsti, siue non, habet euidenciam ex cognitione subiecti, sicut ex principio necesse est cognitionem subiecti esse euidenciosem, consequenter maiorem ceteris. Et uere sic est in proposito: quia cognitio entis mobilis, quam circumloquendo supponimus, est ex sensibus euidens: quæcunque autem alia acquiritur est discursu syllogistico ex istius euidencia certa: propter quod autem unum quodque & illud magis est, ut dicitur primo Poster. Tertiò dicitur, quod si Philosophia haberetur à nobis sub perfecta ratione scientiæ, qua est in se, proculdubio subiectum oportet omnino esse primo & maxime notum: ut arguendo dicitur. Quia autem non sic est, tantum imperfectionis scientiæ nostræ admiscetur, quantum subiecti cognitio compatitur: ex hac enim incompleta cognitione subiecti, minus plena est cognitio subsequenti, difficultasque in soluendis quæstionibus non parua.

Ad tertium dicitur negando consequentiam, quæcunque via teneatur. Non enim eiusdem scientiæ est considerare aliquod subiectum, & per se partes eius subiectiuas, aut per se modos quoscunque; sed eos tantum, qui genus, scilicet illius subiecti, non egrediuntur. Mobile autem extra genus scibile Metaphysicæ est: quoniam a materia sensibili non abstrahit. Accidentalem autem conditionem entis mobilitate esse, ut subalternatio requirit, nullo modo est possibile, ut ex his, quæ scripsimus super cap. 13. primi Poster. patet: quia accidentalitas illa perfectitatem & extraneitatem simul respectu illius subiecti exigit, quod respectu entis non est possibile: cum nihil extraneum sit ab ente, ut dicitur tertio Metaphysicorum textu undecimo. Nec mihi obiciatur quod sanctus Thomas in tractatu de natura generis dicit Philosophiam naturalem propter accidentalitatem

tem huiusmodi subalternari Metaphysicæ: quia tractatum illum forte nunquam uidit sanctus Thomas. Stylus enim eius non est: & multa ibi sunt, quæ doctrina eius non consonant.

Ad quartum dicitur, quod plus requiritur ad hoc, quod aliquid sit subiectum, quam quod ad ipsum fiat resolutio: alioquin principia subiecti ad quæ ultimo fit resolutio, esset subiectum. Oportet ergo quod ad eius rationem formalem fiat resolutio, tanquam adæquatum primarum passionum subiectum; ad substantiam autem mobilem non fit mobilium resolutio, sicut ad adæquatum mobilitatis subiectum, sed sicut ad primum clausum in adæquato mobilitatis subiecto, quod est ens mobile. Post resolutionem siquidem passionum communium in analogum subiectum, potest analogum ipsum in se resolui, posterius reducendo: ut in tractatu de nominum analogia diffusè diximus.

Et hic fit finis huius quæstionis in conuentu sancte Mariæ gratiarum in Mediolani suburbio, anno Salutis 1499. die 6. Nouemb. Summe igitur amantissime mi frater Vincenti, sollicitudinis hospitalitatisque tuæ fructum, & quo præstas ingenii acumine, dicere dans veniam minus contentaneis, memor quod nihil in ullo unquam genere cultu repentinumque sit Vale.

H T R A C T A T V S Q V I N T V S De nominum analogia in undecim capita diuisus.

S V M M A R I V M.

- 1 Quotplex sit analogia, & quis sit eius primus modus.
- 2 Analogia attributionis quid sit, & quibus modis fiat & quæ eius condiciones.
- 3 Analogia proportionalitatis quid & quotplex sit, & quomodo proprie analogia dicatur.
- 4 Quomodo analogum nomen ab analogatis distinguatur.
- 5 Qualis sit abstractio analogi ab analogatis.
- 6 Qualis sit predicatio analogi de suis analogatis.
- 7 Qualis analogatorum secundum analogi nomen definitio.
- 8 Qualis sit in analogo comparatio.
- 9 Qualis sit analogi diuisio, & resolutio.
- 10 Qualiter de analogo sit scientia.
- 11 De camelis necessariis circa analogorum nominum intellectum & usum.

C A P V T P R I M V M.

Quotplex sit analogia, & quis sit eius primus modus.

Annotatus & ab ipsius rei obscuritate, & a nostri uisibili profundarum literarum penuria, de nominum analogia in his uacationibus tractatum edere intendo. Est siquidem eius notitia necessaria a deo, ut sine illa non possit Metaphysicam quispiam discere, & multum in aliis scientiis ex eius ignorantia errores procedant. Quod si ullo usquam tpe accidit, hac erate id euenire clara luce uidemus: dum analogiam, uel indistinctionem, uel ordinem, uel conceptus proprii unitate, cum inæquali participatione constituunt. Ex dicendis namque patebit opinioes huiusmodi a ueritate, quæ ultro se offerebat, per abrupta deuiasse.

Analogie igitur uocabulum proportionem seu proportionalitatem, ut a Grecis accepimus in proposito sonat, a deo tamen extensum dictumque est, ut multa nomina analogia abusiue dicam, & multarum distinctionum adunatio si fieret, confusio pareret.

pareret. Ne tamen rectum, obliqui iudicio priuē, & singularitas in loquendo accuseretur, unica diuisione trimembri omnia cōprehendemus, & a minus proprie analogis ad verē analogia pcedemus.

Ad tres ergo modos analogiē analogia omnia reducuntur, scilicet ad analogiam inæqualitatis, & analogiam attributionis, & analogiam proportionalitatis. Quamuis secundum veram uocabuli proprietatem & vsam Arist. ultimus modus tantum analogiam constituat, primus autem alienus ab analogia omnino sit.

Analogia secundum inæqualitatem vocantur, quorum nomen est commune, & ratio secundum illud nomen est omnino eadē, inæqualiter tñ participata. Et loquimur de inæqualitate perfectionis, ut corpus nomen, cōe est corporibus inferioribus, & superioribus. Huiusmodi aut analogia Logicè vniuoca appellat, Philosophus uero æquiuoca, eo quod ille intentiones cōsiderat nominum, iste autem naturas, unde & in 10. Metaph. text. com. ult. Arist. dicit quod corruptibili & incorruptibili nihil est cōmune vniuocum, despiciens unitatem rōnis, seu conceptus tantum. Et in 7. Phis. text. com. 13. dicitur iuxta genus latere æquiuocationes, quia huiusmodi analogia cum unitate conceptus non dicit vnā naturam simpliciter, sed multas complectitur sub se naturas ordinem inter se habentes, ut patet inter species cuiuscunque generis specialissimas, & subalternas magis. Omne enim genus analogū hoc mō appellari potest, licet non multum cōsueuerint nisi generalissima & his propinqua, sic vocari, ut patet de quantitate & qualitate in prædicamentis & corpore, &c. Hanc analogiam S. Th. in primo sent. dist. 19. vocat analogiam secundum esse tantum, eo quod analogata parificatur in oratione significata per illud nomen commune, sed non parificatur in esse illius rationis.

Perfectius siquidem esse habet in uno, q̄ in alio cuiuscunque generis ratio, ut in Metaph. pluries patet. Non solū enim planta est nobilior minera, sed corporeitas in planta est nobilior corporeitate in minera, & sic de aliis. Perhibet quoque huic analogiæ testimonium Auer. in com. 2. 12. Metaph. dicens, cū unitate generis stare prioritatē & posterioritatē eorum, quæ sub genere sunt. Hæc p̄ tanto analogia vocant, quæ considerata in æquali pfectione inferiorum per prius & posteriori ordine pfectionis de illis dicit nomen illud commune. Et iā in vsu uenit, ut quasi synonyme dicamus aliquid dici analogicè, & dici p̄ prius & posterius. Abusio tñ uocabulorū hæc est: qm̄ dici p̄ prius & posterius, superius est ad dici analogicè. In huiusmodi autem analogis, quō inueniantur unitas, abstractio, prædicatio, comparatio, demonstratio, & alia huiusmodi, nō oportet determinare, quoniam vniuoca sunt secundum veritatem, & vniuocorū canones in eis seruandi sunt.

CAPVT II.

Analogia attributionis quid sit, & quibus modis fiat, & quæ eius condiciones.

Analogia autem secundum attributionē sunt, quorum nomen est commune, ratio autem secundum illud nomen est eadem secundum terminum, & diuersa secundum habitudines ad illud. Ut, Sanum commune nomen est medicinæ, & vri nē, & animalī, & ratio omnium in quantum sana sunt, ad vnum terminum, sanitatem scilicet, diuersas dicit habitudines. Si quis enim assignet quid est animal, in quantum sanum, subiectum dicit sanitatis, urinam uero in quantum sanam, signum sanitatis,

medicinam autem, in quantum sanam, causam sanitatis proferet. Vbi clare patet, rationem sani esse nec omnino eandem, nec omnino diuersam, sed eandem secundum quid, & diuersam secundum quid, est enim diuersitas habitudinum, & idēitas terminillarum habitudinum.

Quadrupliciter autem fieri potest huiusmodi analogia secundum quatuor genera causarum. uocando pro nunc causam exemplarem, causam formalem. Contringit siquidem multa ad vnum finē, & ad vnum efficiens, & ad unum exemplar, & ad unum subiectum secundum aliquam vnā denominationem, attributionem, diuersimode habere ut patet ex exemplis ipsius Arist. Ad causam. n. finalem pertinet exemplum de sano in 3. Met. text. com. 2. ad efficientium uero exemplū de medicinali ibidem positum, ad materialem autem analogia entis ibidem subiuncta, ad exemplarem demum analogia boni posita in 1. Eth. c. 7. Attribuuntur autē analogiæ huic multe condiciones, ordinate se consequentes, scilicet quod analogia ista fit secundum denominationem extrinsecam tantum, ita quod primum analogatorum tantum est tale formaliter, cetera autem talia denominantur extrinsece. Sanum enim ipsū animal formaliter, est: vrina uero & medicina, & alia huiusmodi sana denominantur non a sanitate eis inhærente, sed extrinsece ab illa animalis sanitate significatiue vel causaliter, &c. Medicatum quoque, a medicinali arte deriuatum, medicum formaliter denominat. Instrumenta uero & quæcunq; alia medicatiua dicunt, extrinseca denominatione ab illa arte dicuntur. Sola etiam substantia formaliter est ens, quasi esset subiectum, & habens esse: cetera autem entia ideo dicuntur, quia illius entis mēsuræ, dispositiones, actiua, &c. sunt. Boni quoque ratio in bono per essentiā saluata quo exemplariter cetera denominantur bona, in solo primo bono formaliter inuenitur, reliqua autem extrinseca denominatione secundum illud bonū bona dicuntur. Sed diligenter aduertendum est, q̄ hæc huiusmodi analogiæ conditio, scilicet quod non fit secundum genus causæ formalis inhærentis, sed semper secundum aliquid extrinsecum, est formaliter intelligenda, & non materialiter, i. non est intelligendū per hoc quod oē nomen quod est analogum per attributionem, est commune analogatis, sic quod primo tantum conuenit formaliter: ceteris autē extrinseca denominatione, (ut de sano & medicabili accidit) ista. n. uniuersalis est falsa, ut patet de ente & bono, nec haberi potest ex dictis, nisi materialiter intellectū. Sed est ex hoc intelligendum, quod omne nomen analogum per attributionem ut sic, vel in quantum sic analogum commune est analogatis sic, quod primo conuenit formaliter, reliquis autem extrinseca denominatione. Hoc siquidem verum est, & ex formali intellectu præcedētium manifeste sequitur. Ens enim quamuis formaliter cōueniat omnibus substantiis & accidentibus, &c. in quantum tamen entia omnia dicuntur ab ente subiectiue ut sic, sola substantia est ens formaliter, cetera autem entia dicuntur, quia entis passionibus uel generationibus, &c. sunt, licet entia formaliter alia ratione dici possint. Et simile est de bono. Licet enim omnia entia bona sint bonitatis sibi formaliter inherētibilibus, in quantum tamen bona dicuntur bonitate prima effectiue aut finaliter, aut exemplariter, omnia alia non nisi extrinseca denominatione bona dicuntur, illam et bonitatem, qua Deus ipse bonis formaliter in se est.

Et

Et ex hac conditione statim infertur alia. scilicet quod illud unum ad quod diuersae habitudines terminantur in huiusmodi analogis, est unum non solum ratione sed numero. Quod dupliciter intelligi potest secundum quod analogata dupliciter sumi possunt, scilicet uniuersaliter & particulariter. Si enim sumitur analogata particulariter, illud unum necessarium est unum numero uere & positum. Si autem sumantur uniuersaliter, illud unum necessarium est unum numero negatiue, id est non numeratur in illis analogatis ut sic, quamuis in se sit uniuersale quoddam & non unum numero. Verbi gratia: si sumantur haec tria, scilicet urina sana, haec medicina sana, & hoc animal sanum; haec omnia dicuntur sana sanitate existente in hoc animali, quam constat unam numero uere esse. So crates. n. dicitur sanus, quia hanc habet sanitatem: medicina, quia illam fecit: urina quia eandem significat, &c. Si uero sumatur animal sanum in communi, & urina sana in communi, & medicina sana in communi: sic formaliter loquendo, sanitas a qua huiusmodi sana dicuntur, non est una numero in se: eo quod cause uniuersales effectibus uniuersalibus comparandae sunt. Et simile est de signis, & instrumentis conseruatiuis, & aliis huiusmodi: sed est una numero in istis analogatis. Non enim numeratur sanitas in animali, urina & diata: quoniam non est alia sanitas in urina, & alia in animali. Et sequitur conditio ista ex praecedenti, quoniam commune secundum denominationem extrinsecam non numerat id, a quo denominatio sumitur in denominatis, sicut uniuocum multiplicatur in suis uniuocatis: & propter hoc dicitur unum ratione tantum, & non numero, in suis uniuocatis. Alia enim est animalitas hominis, & alia equi, & alia bouis animalis nomine aduante in una ratione.

Ex hac autem conditione infertur alia. scilicet quod primum analogatum ponitur in ratione ceterorum secundum illud nomen analogum: quoniam cetera non suscipiunt illud nomen nisi per attributionem ad primum in quo formaliter saluatur eius ratio. Cadit siquidem in ratione medicine, & diatae, & urinae, &c. in quantum sana sunt animalis sanitas: sine qua intelligi cetera sana non possunt: & simile est de aliis iudicium. Ex hoc autem sequitur ulterius, quod nomen sic analogum unum certum significatum communi non habet. Et consequenter, quod nec conceptum obiectiuum, nec conceptum formalem abstractentem a conceptionibus analogatorum habet: sed sola vox cum identitate termini diuersimode respectu communis est. Ita quod cum in hac analogia sint tria: vox scilicet, terminus respectu diuersi ad illum, nomen analogum terminum quidem distincte significat, ut sanum sanitatem: respectus autem diuersos ita indeterminat & confuse importat, ut primum distincte uel quasi distincte ostendat: ceteros autem confuse, & per reductionem ad primum. Sanum enim respectus multos ad sanitatem, puta habentis, significantis, causantis, &c. sic in una uoce sanitatem distincte importante confundit, ut respectum primum, scilicet habentis seu subiecti distincte significet. Sanum enim absolute dicimus sanitatem habentem, ut subiectum; ceteros autem respectus indeterminatè importat & per attributionem ad primum; ut patet ex dictis. Et propter hoc tria de huiusmodi analogo dicuntur, scilicet commune est omnibus analogatis non secundum uocem tantum: & quod simpliciter prolatum stat pro primo: quod non est prius primo analogato,

in quod tota ratio formaliter saluatur. Primum quidem peculiarius significat, & supra omnia analogata superius significatum non habet.

Diuiditur autem a S. Tho. analogia haec in analogiam duorum ad tertium, ut urinae & medicinae ad animal sanum: & in analogiam unius ad alterum, ut urinae uel medicinae ad animal sanum. Nec habet diuisio ista alia membra a supra dictis: quoniam hoc circuit analogiam secundum omnia genera causarum: sed ad hoc facta est, ut ostendatur differenter suscipi nomen analogum, quoniam ponitur primum analogatum ex una parte, & cetera ex alia parte: & quoniam secundum analogatorum unum hinc & alterum inde ponitur, secundum quodcunque genus causa analogia fiat. Primo enim, & ceteris sic communi est analogum, ut nihil eis prius ponatur aut significet, & propea uocatur analogia unius ad alterum, ponendo omnia alia a primo loco unius. Secundum autem analogatis sic communi est nomen analogum, ut aliquid eis prius ponatur: primum scilicet ad quod omnia secunda attribuuntur. Et uocatur analogia duorum ad tertium, uel multorum ad unum, quia non inter se est attributio, sed ad primum. Appellatur autem analogia secundum attributionem a Logico aequiuoca: ut in principio Praedicamentorum patet: ubi animal aequiuocum dicitur ad animal uerum & pictum. Animal enim pictum non pure aequiuocet, sed per attributionem ad animal uerum animal dicitur: & in ratione eius in quantum animal manifeste patet uerum animal accipi. Quarenti enim, quid animal pictum in eo quod animal, respondebitur, imago animalis ueri. A Philosophis uero Graecis, nomina ex uno, uel ad unum autem in uno & media inter aequiuoca & uniuocata dicuntur: ut plures in Metaphysica patet & expresse in 1. Ethic. huiusmodi nomina contra analogia distinguuntur, ut infra amplius dicitur. A Latinis autem uocantur analogia uel aequiuoca a consilio. Hanc analogiam S. Th. in primo sententiarum uocat analogiam secundum intentionem, & non secundum esse, eo quod nomen analogum non sit hic commune secundum esse, id est formaliter: sed secundum intentionem, id est secundum denominationem: ut enim ex dictis patet in hac analogia nomen commune non saluatur formaliter nisi in primo, de ceteris autem extrinseca denominatione dicitur. Haec ideo analogia apud Latinos dicuntur quia proportionibus diuersas ad unum dicuntur extenso proportionis nomine ad omnem habitudinem; ab usua tamè loquutio haec est, quauis longe minor, quam prima. Quomodo autem de huiusmodi analogis scientia, & contradictiones, & demonstrationes, & consequentia & alia huiusmodi de eis fiant, ex dictis & Aristotelis consuetudine patet. Oportet enim significationes diuersas prius distinguere (propter quod ambigua apud Arabes haec dicuntur) & deinde a primo ad alia procedere: sicut a centro ad circumferentiam diuersis proceditur uis.

CAPVT III.

Analogia proportionalitatis quid & quomodo sit, & quomodo proprie analogia dicatur.

Abusue igitur analogis ad proprie analogia ascendendo, dicimus analogia secundum proportionalitatem dici, quorum nomen est commune, & ratio secundum illud nomen est proportionaliter eadem. Vel sic, analogia secundum proportionalitatem dicuntur, quorum nomen commune est, & ratio secundum illud nomen est similis secundum proportionem: ut uidere corporali uisione, & uidere intellectualiter, communi nomine uocatur uidere: quia sic intelligere rem animae offert;

vt uidere corpori animato. Quamuis autem proportio vocetur certa habitudo vnus quantitatis ad aliam secundum quod dicimus quatuor duplam proportionem habere ad duo & proportionalitas dicatur similitudo duarum proportionum, secundum quod dicimus ita se habere octo ad quatuor quemadmodum sex ad tria. utrobique enim dupla proportio est, &c. transfulerunt tamen philosophi proportionis nomen ad omnem habitudinem conformitatis, commensurationis, capacitatis, &c. Et consequenter proportionalitatem extenderunt ad omnem similitudinem habitudinum. Et sic in proposito uocabulis istis utimur.

Fit autem duobus modis analogia hæc, scilicet metaphorice & proprie. Metaphorice, quidem, quando nomen illud commune absolute unam habet rationem formalem, quæ in unum analogatorum saluatur, per metaphoram de alio dicitur: ut ridere unam secundum se rationem habet, analogum tamen metaphorice est uero risui, & prato florenti, aut fortunæ successui. sic enim significamus hæc se habere, quemadmodum homo ridet. Et huiusmodi analogia sacra Scriptura est, de Deo metaphorice notitiam tradens. Proprie uero fit quando nomen illud commune in utroque analogatorum absque metaphoris dicitur, ut principium in corde respectu animalis, & in fundamento respectu domus saluatur. Quod ut Auerois in com. septimo primi Ethicorum ait: proportionaliter de eis dicitur.

Preponitur autem analogia hæc ceteris antedictis dignitate & nomine. Dignitate quidem: quia hæc fit secundum genus causæ formalis inhaerentis: quoniam prædicat eam, quæ singulari inhaerent. Altera uero secundum extrinsecam denominationem fit. Nominem autem, quoniam analogia nomina apud Graecos (a quibus analogiæ uocabulum habemus) hæc tantum dicuntur: ut Arist. etiam colligitur, qui in Metaphysica, nomina quæ dicimus analogia per attributionem, ex uno, uel ad unum, uel in uno uocat, ut patet in principio 4. & in 7. tex. cō. 15. In quinto autem Metaph. ca. de uno in tex. 12. diffinitur unum secundum analogiam, ut synonymis utitur unum analogia & unum proportionem, & diffinit esse ea, quæcunque se habent ut aliud, aperte insinuans illam esse proprie analogorum diffinitionem, quam diximus. Quod tamen clarius in Arabica habetur translatione, dicente, Illa quæ sunt unum secundum equalitatem, scilicet proportionalem, sunt quorum proportio est una, sicut proportio alicuius rei ad aliam rem. ubi Auero. exponens ait. Et illa dicuntur unum secundum proportionalitatem, sicut dicitur, quod proportio rectoris ad ciuitatem & gubernatoris ad nauem, est una. In secundo quoque Post. c. 11. huiusmodi nomina proportionalia analogia uocat. Et quod plus est in primo Eth. c. 7. distinguit supradicta nomina ad unum aut ex uno, contra analogia, dum loquens de communitate boni ad ea quæ bona dicuntur, ait. Non assimulantur à casu equiuocis, sed certæ ei, quod est ab uno esse, uel ad unum nomina cōtendere, uel magis secundum analogiam. Et subdens exemplum analogiæ dicit. Sicut enim in corpore uisus, in anima intellectus. In quibus uerbis lectori non solum nomen analogiæ hoc, quod diximus, sonare docuit, sed preferenda esse in prædicationibus metaphysicis hanc insinuauit analogiam in ly magis: ut S. Thibidem propter supradictam rationem optime exponit. Scimus siquidem secundum hæc ana-

logiam, rerum intrinsecas entitates, bonitates, ueritates, &c. quod ex priori analogia non scitur. Unde sine huiusmodi analogiæ notitia metaphysicales processus absque arte discuntur. acciditque huiusmodi ignorantibus, quod antiquis nescientibus logicam: ut in 2. Elenchorum dicitur. Nec fuit forte Arist. tempore tam periculosus casus iste, sicut modo apud nos est: quoniam blasphemare ferre uidetur, qui metaphysicales terminos analogos dicens secundum proportionalitatem communes exponit. Cū tamen Auero. dicat super prædicto tex. Et dignius his tribus modis est, ut sit nomen boni dictum de eis secundum uiam, quæ dicitur de proportionalibus. Vocatur quoque à S. Th. in primo Sen. dist. 19. analogia hæc analogia secundum esse & secundum intentionem: eo quod analogata ista nec in ratione communis nominis, nec in esse illius rationis parificantur, & tamen tam in ratione illius nominis, quam in esse eiusdem proportionaliter continentur. Sed quoniam, ut dictum est, obscura & necessaria ualde res hæc, accurate distincteque dilucidanda est per plura capitula.

CAPVT III.

Quomodo analogum nomen ab analogatis distinguitur.

Quoniam autem analogia media est inter equiuocationem puram & uniuocationem, ex extremis medii natura declaranda est. Et quia in nominibus tria inueniuntur, scilicet uox, conceptus in anima, & res extra seu conceptus obiectiuus, ideo singula perlustrando, dicendum est quomodo analogum ab analogatis distinguitur. Et a rebus incipiendo, quia priores conceptibus & nominibus sunt, dicimus quod nomine æquiuoco diuersæ res significantur, quod ut sic non nisi uoce adunantur. Uniuoco uero diuersæ res ita significantur, quod ut sic ad rem in se simpliciter, unam abstractam & præcisam in esse cognitio ab eis adunantur. Analogi autem nomine res diuersæ ita significantur, quod ut sic ad res diuersas secundum proportionem unam uniantur. Vocatur autem in proposito res non solum natura aliqua, sed quicunque gradus, quæcunque realitas, & quæcunque reale in rebus inuentum. Unde inter uniuocationem & analogiam hæc est differentia quod res fundantes uniuocationem sunt sic ad inuicem similes, quod fundamentum similitudinis in una est eiusdem rationis omnino cum fundamento similitudinis in alia: ita quod nihil claudit in se uniuocatio, quod non cludat alterius ratio. Ac per hoc fundamentum uniuocæ similitudinis, in utroque extremorum æquæ abstrahit ab ipsis extremis. Res autem fundamentum similitudinis in una diuersæ est rationis simpliciter a fundamento illius in alia quod unius ratio non claudit id quod claudit ratio alterius. Ac per hoc fundamentum analogiæ similitudinis, in neutro extremorum oportet esse abstractum ab ipsis extremis; sed remanet fundamenta distincta, similia tamen secundum proportionem: propter quod eadem proportionaliter uel analogice dicuntur. Et ut omnibus possint prædicta patere, declaratur exemplariter in uniuocatione huius nominis animal & analogia huius nominis, ens, homo, bos, leo & cetera animalia: quia habent in se singulas naturas sensitivas seu proprias animalitates: quas constat diuersas secundum rem esse, & mutuo similes: sic quod in quocunque extremo (puta homine, aut leone) consideratur secundum se animalitas, quæ est similitudinis fundamentum, inuenitur æqualiter abstrahens ab eo, in quo est.

& n.

& nihil includens in vno quod non in alio: & ideo
& in rerū natura fundantur in suas aīalitates similiter
dmem vniocatis, quæ identitas generica vocatur,
& in esse cognito adunantur non ad duas vel tres
animalitates, sed vnam tātum, quæ animalis nomi-
ne in concreto per se primo significatur, & vniuo-
cè uocatur communi nomine animal. Omnium si-
quidem eorum, secundum quod naturas sensitivas
habent, in distincta omnino est ratio: quæ illius rei,
quam animalitatem vocauimus, adæquata est diffi-
nitio. Substantia autem, qualitas, quātitas, &c. quia
non habent in suis quidditatibus aliquid prædicto-
modo abstrahibile (puta entitatem) quoniam su-
pra substantialitatem nihil amplius relict: ideo nul-
lam substantialitatem vniocatem inter se compa-
runtur. Et quia cum hoc, quod non solum eorum
quidditates sunt diuersæ, sed etiam primò diuersæ,
retinent similitudinem, in hoc, quod vnumquod-
que eorum secundum suam proportionem habet
esse: ideo & in rerum natura non secundum aliquā
eiusdem rationis in extremis, sed secundum proprias
quidditates vt commensuratas hic proprijs esse fun-
dant analogiam, id est, proportionalem similitudi-
nem. Et in intellectu adunatur ad tot res quot sunt
fundamēta, proportionis similitudine vnitas, signi-
ficatas propter illam similitudinē, entis nomine &
analogicè cōi noīe vocatur ens. Differenter ergo
res adunantur sub nomine Analogo & Vnioco.

Conceptus quoque mentalis non eodem modo
inuenitur in vniocis & analogis: quoniam nomē
vniocum & omnia vniocata vt sic, vnum tātum
conceptum in mente habent perfectè & adæquatè
eis correspondentem; quia fundamentum vniocis
similitudinis (quod significatum formale est nomi-
nis vniocis) vnus omnino rationis est in omnibus
vniocatis, ac per hoc in vno representatio, omnia
representari necesse est. In analogis verò, quoniam
fundamēta analogæ similitudinis diuersarum sunt
rationum simpliciter, & eiusdem secundum quid
(id est, secundum proportionem) oportet duplicè
analogi mentalem conceptum distinguere, perfec-
tum & imperfectū, & dicere quòd analogo & suis
analogis responder vnus conceptus mentalis im-
perfectus & tot perfecti quot sunt analogata. Quia
enim vnum analogatorum vt sic, simile est alteri,
cōsequens est, quòd conceptus representans vnū:
representet alterum: iuxta illam maximam, Quic-
quid assimilatur simili vt sic, assimilatur etiam illi,
cui illud tale est simile.

Qua verò talis similitudo secundum proportio-
nem tantum est, quæ diuersam rationem in altero
fundamēto habet, conceptus perfectè representans
vnum analogatorum a perfecta representatione al-
terius deficit, & consequenter oportet alterius ana-
logati alterum adæquatim conceptum esse. Vnde
& analogum vnum habere mentalem conceptum
& plures habere conceptus mentales, verum est di-
uersi modè: quamuis simpliciter loquendo, magis
debeat dici, analogi esse plures conceptus, nisi lo-
quendo occasio aliud exigat. Dico autem hoc, quo-
niam cum contradicēdus analogata omnino carere
vno cōceptu mentali sermo est, vnum eorum con-
ceptum absolute dicere non est reprehendendum.
Propter quod oportet solerti discretionē lectorem
vti, quando inuenitur scriptū, quod analogata con-
ueniunt in vna ratione. Est ergo differētia inter ana-
logiam & vniocationem quo ad conceptū men-
talem, ita quod vniocis & vniocatorum, vt sic,
vnus est conceptus perfectè & adæquatè eis respon-

dens, ut de conceptu animalis patet. Analogi verò
& analogatorum vt sic, plures necessariò sunt cōce-
ptus perfectè ea representantes, & vnus est cōceptus
imperfectè representans. Nō ita quòd fit vnus con-
ceptus adæquatè respōdens nomini analogo, & ina-
dequatè analogatis; quoniam secundum veritatem
nomen illud vniocum esset, sed ita quòd conce-
ptus vnus representans perfectè alterum analogatū
vt sic, imperfectè representans reliquum. Quo
ad vocem autem, non est inter analogata & vniocata
differētia.

His autem prælibatis, intentum facillè patere po-
test, quomodo scilicet distinguatur analogum, pu-
ta, ens ab analogatis: puta, substantia, quantitate &
qualitate. Vniocum, enim, puta animal, distinguitur
ab vniocatis (puta homine & leone) quo ad
rem significatam seu cōceptum obiectiuum, & quo
ad conceptum mentalem sicut vnum simpliciter ab-
stractum &c. a multis simpliciter, &c. Analogum
verò quòd ad rem seu obiectum conceptum distin-
guitur sicut vnum proportionem a multis simplici-
ter, vel (& idem est) sicut multa & similia secundū
proportionem a multis absolute, verbi gratia, ens di-
stinguitur a substantia & quantitate, non quia signi-
ficat rem quandam eis communem, sed quia sub-
stantia quidditatem tantum substantia importat,
& similiter quantitas quidditatem quantitatis abso-
lute significat: ens autem significat ambas addita-
tes vt similes secundum proportionem ad sua esse, &
hoc est dicere vt eandem proportionaliter. Quo ad
cōceptum autem mentalem adæquatim hoc quo-
que eodem omnino modo distinguitur. Secundū
conceptum verò mentalem imperfectum, quāuis
distinguitur sicut vnum simpliciter a multis simpli-
citer, non tamen sicut vnum abstrahens in represen-
tando ab illis multis quemadmodum in vniocis
contingit. Quoniam, vt ex dictis patet, conceptus
ille, puta, qualitatis, in quantum ens, alterius analog-
gati, id est ipsius qualitatis, secundum quòd se habet
ad suū esse, est adæquatè representatiuus, & a qua-
litate quidditate non abstrahens, ceterorum verò
(puta quantitatis & substantia) imperfectè tantum
est representatiuus, in quantum eis similis propor-
tionabiliter est.

CAPVT V.

Qualis sit abstractio analogi ab analogatis.

Oportet autem ex præmissis ostendere, qualiter
analogum abstrahat ab his, quibus commune
secundum analogiam dicitur, puta, qualiter ens ab-
strahit a substantia & quantitate. Iniurgit siquidem
difficultas quædam in re hac, & ex parte rerum, &
ex parte conceptus. Ex parte siquidem rerum: quia
videtur analogi nominis res significata eodem, ab-
strahibilis & abstracta modo quo res vnioco no-
mine significata, Quoniam cum (vt in 5. Meta. di-
citur) vnum in qualitate faciat simile, nulla apparet
ratio cur a quibusdam similibus sit vna res abstra-
hibilis, & a quibusdam non, licet euidentis ratio sit,
cur ab his similibus, puta Socrate & Platone, abstra-
hibilis sit res magis vna, & ab illis, puta homine, &
lapide, minus vna. Vnde si substantia & quantitas
assimilantur in hoc quòd vtraque est ens, & conse-
quenter in eis est aliquid vnum, quod est funda-
mentum illius similitudinis, quod vetat ab eis ab-
strahi rem vnā utriusque communem? Ex parte ve-
rò cōceptus, quia videtur eodem modo cōceptus,
analogi abstrahere ab analogatis sicut vniocū ab
vniocatis, eo quod analogum nomē importat in
confuso singulas proportionem analogatorum, &
distinctè

distinctè non significat nisi proportionem in communi: verò gratia, ens non significat habens se ad esse vel sic, puta vt substantia aut, vt quantitas; sed si proportionale nomen est, significare videtur habes se ad esse secundum aliquam proportionem, quæcunque sit illa. Hoc autem constat esse æque abstractum a substantia, & a quantitate: & consequenter per modum vniuoci in analogis abstractio conceptus apparet.

Vt autem euident fiat huius ambiguitatis determinatio, sciendum est, quod licet abstrahere diuersa significet, cum dicimus intellectum abstrahere animal ab homine & equo, eo quod tunc significat ipsam intellectus operationem attingentem in eis vnum & non alia; nunc vero significat extrinsecam denominationem ab illa intellectus operatione, quæ res cognita abstracta denominatur. In vnum tamè & idem semper tendit; quoniam semper sonat intelligi vnum, non intellecto altero. Ideoq; nihil aliud est agere de abstractione analogi ab analogatis, quàm inquirere & determinare, quomodo res significata analogo nomine intelligi possit, non cointellectis analogatis, & quomodo conceptus illius habeatur absque cõceptibus istorum. Cum igitur ex supradictis, & ex ipso analogi vocabulo pateat, quod analogo nomine non simpliciter vna res, sed res proportionem vna significatur, talis autem est quod res diuersa, vt similes proportionaliter, facile deduci põt, quod res analogata potest quidem intelligi non cointellectis analogatis, & consequenter abstrahere ab eis. Sed non sicut in vniuocis res vna (puta natura sensitiua, seu animal intelligitur nõ cointellectis omni natura humana & equina, vt sic) sed sicut duæ res vt proportionaliter similes intelliguntur, nõ cointellectis ipsismet duabus rebus secundum suas proprias naturas absolute. Ita quod analogi abstractio non consistit in cognitione vnius & non in cognitione alterius; sed in vni & eiusdem intellectione absolute, verbi gratia, entis abstractio nõ cõsistit in hoc, quod entitas apprehenditur, & substantia aut quantitas non: sed in hoc quod substantia, aut quantitas apprehenditur, vt sic se habet ad proprium esse: secundum hoc enim similitudo proportionaliter attenditur, & nõ apprehenditur substantia, aut quantitas absolute. Et simile est de aliis rebus analogis, quales sunt ferè omnes Metaphysicales. Vnde concedi potest, rem analogam abstrahere, & nõ abstrahere ab analogatis diuersimodè. Abstrahere quidem, pro quanto abstrahit ab eis, quemadmodum res vt sic, id est res similis alteri proportionaliter abstrahit a se absolute sumpta. Non abstrahere vero, pro quanto res vt sic accepta seipsam necessario includit, & absque seipsa intelligi non potest. Quod de vniuocis dici non potest: quia res vniuoca, absque aliis, quibus est vniuocè communis, intelligitur, sic quod eas in suo intellectu nullo modo aequaliter includit, vt patet.

Obiectioni autem ad oppositum adducte ex analoge similitudinis natura, facile satisficit, dicèdo, quod cum vnum multipliciter dicatur, non oportet omnem similitudinem attendi secundum vnum simpliciter, sed quandoque sufficit, quod vnum secundum proportionem faciat simile. Vnum autè proportionaliter non est simpliciter vnum, sed multa similia secundum proportiones, a quibus ideo nõ potest abstrahi res vna simpliciter; quia similitudo ipsa proportionalis tantum est & fundamentum non est vnum nisi proportionaliter. De ratione siquidè vnius proportionaliter, est habere quatuor

A terminos: vt in quinto Ethicè dicitur. Quoniam proportionalitas, qua similitudo proportionum fit, inter quatuor ad vnum, quæ duarum proportionum extrema sunt, necessario est, & consequenter vnum proportione non unificatur simpliciter, sed distinctionem retinens, vnum pro tanto est, & dicitur, pro quanto proportionibus dissimilibus diuisum non est. Vnde sicut non est alia ratio quare vnum proportionaliter non est, vnum absolute, nisi quia ista est eius ratio formalis; ita non est quare alia ratio, cur a similibus proportionaliter non potest abstrahi res vna, hoc enim ideo est, quia similitudo proportionalis talem in sua ratione diuersitatem claudit. Et accidit ulterius procedentibus, vt querant id, quod sub quæstione nõ cadit: ut quare homo est animal rationale, &c.

B De abstractione quoque conceptus eodem dicendum est modo, abstrahit enim conceptus analogi nominis non sicut vnum simpliciter, sed sicut vnum proportione; seu simile secundum proportiones a multis absolute. Sed quia obiciendo tangitur de abstractione conceptus analogi a specialibus conceptibus illius analogi, & abusuè analogata ibidem vocantur partiales analogi rationes, ideo diligenter cauendum est, ne apparentia in obiectione tacta in illum errorem ducat, qui ibi tangitur. Sciendum siquidem est, quod licet in analogis secundum attributionem in hoc omnia analogata conueniant quod eandem formam omnino respiciunt: ita quod non solum conueniunt in vno termino, sed in hoc quod est respicere illum. Erroreum tamen est, analogo per attributionem conceptum vnum respectus in cõi ad illum terminum per abstractionem a tali & tali respectu attribuere: verbi gratia, Animal in quantum sanum, urina in quantum sana, & medicina in quantum sana licet conueniant, & in sanitate rãquam termino, cuius animal est subiectum, vrina signũ, & medicine cã, & conueniant in hoc, quod respiciant sanitatem: quodlibet enim eorum sanitatem respicit, licet diuersimodè. Ab his tamen specialibus respectibus non abstrahitur respectus in cõi ad sanitatem, importatus sani nomine, in cuius respectu omnes speciales respectus ad sanitatem, confusè & in potentia claudantur. Falsum enim est, quod sanum significet hoc quod dico, respiciens, vel aliquo modo se habens ad sanitatem. Tum quia sic sani nomè vniuocum vere esset ad vrinam & animal, &c. vt patet ex vniuocorum definitione. Tum quia hoc est contra intentionem dicentium, vrinã aut diætã sanã. Percunctantibus siquidem, quid est vrina in quantum sana, non respondetur, respiciens sanitatem; sed omnes respectus in illum specificant, respondentes signum sanitatis, & similiter de diætã respondetur, quod est conseruatiua sanitatis, &c. Tum quia contra omnes, & Philosophos & Logicos hucusque a me visos hoc est. Sicut autem in prædictis analogis prædictus cauendus est error: ita in analogis secundum propositionem (quæ sola simpliciter analogata sunt) similis cauendus est error, ex simili causa apparentiæ firmitatem trahens. Quia enim analogata conueniunt in hoc, quod vnumquodque eorum commensuratum seu proportionatum est, licet diuersimodè credi potest quod ab his specialibus proportionibus abstrahatur proportionatum in communi, & nomine analogo significetur. Ac per hoc analogum habeat conceptum vnum, in quo confusè & in potentia claudantur oēs speciales propositiones analogatorum, verbi gratia, vt quia substan-

substantia proportionata est suo esse & similiter
quantitas & qualitas, licet diuersimodè: ideo à sub-
stantia, quantitate & qualitate, diuersimodè pro-
portionatis suis esse, abstrahatur res siue quidditas
proportionem habens ad esse, qualiscunque sit il-
la proportio, & hoc sit entis primarium significa-
tum, in quo omnes speciales proportionales substan-
tia, & quantitatis & qualitatis, &c. ad sua esse con-
fusa elaudantur & in potentia.

Sed hoc falsissimū est. Tum quia hoc quod di-
citur, scilicet res proportionata ad hoc quod sit, non
est res vna simpliciter etiam in esse obiectiuo, nisi
chimericè. Tum quia proportionalia nomina vni-
uoca essent (vt ex vniuocorum definitione patet)
& consequenter periret proportionalitatis rō, quæ
extrema vnum simpliciter esse non compatitur, &
sic essent proportionalia & non proportionalia: quod
intellectus capere non potest. Tū quia contra Ari-
stotelem, authoritatem in secundo Post. inferius adducen-
dam, & adductā ex primo Ethic. & S. Tho. & Auer-
& Alberti expressè est. Vnde cōfusio, qua analogū
tam secundum attributionem quam secundū pro-
portionem importat speciales habitudines aut pro-
portiones, nō est confusio plurium cōceptuum in
vno communi conceptu, sed est confusio signifi-
cationum in vna voce, licet differenter. Quoniam in
analogia attributionis vox analogica primum distin-
ctè significat, cætera autem confuse. In analogia ve-
ro proportionis, nomen analogum ad omnes suas
significationes indistinctè se habere permittitur.

Cantum tamen & attentū oportet hic esse: quia
cum analogi rationes dupliciter sumi possint, scilicet
secundum se, & vt eadem & ipsæ vt eadem pro-
pter identitatis proportionalis naturā non abstra-
hant à seipsis: & tamen aliquid conuenit eis ratio-
ne identitatis, seu in quantum eadem sunt, quod non
conuenit eis ratione diuersitatis (vt patet de com-
muniibus eis) videtur, quod duo impossibilia
secundum apparentiam analogi rationibus cō-
ueniant, scilicet quod ipsæ vt eadem non abstrahant
à seipsis, & quod ipsæ, vt eadem aliquid causent, & ha-
beant, & quod non vt diuersæ, reduplicari que
possint vt eadem, non reduplicatis, vt diuersæ sunt.
Hæc enim non solum composibilitate, sed necessa-
rio simul sibi vendicat idēitas proportionalis: quon-
iam & extrema vniri omnino non patiens, ab eis
omnino abstrahi non permittitur: & extrema aliqua-
liter indiuisa & eadem ponens, vt eadem ea consi-
derabilia & reduplicabilia existit. Sicque fit, vt ana-
logo secundum idēitatem in se clausam, ad diuer-
sitate rationum in se quoque clausam comparato,
abstractio quædam (quæ non tam abstractio, quæ
quidam abstractionis modus est) inueniatur: pro-
pter quam non solum ab analogatis (puta substan-
tia & quantitate) analogum, puta ens, abstrahere di-
citur: vt supra diximus. Sed ab ipsis eius rationi-
bus, seu à diuersitate ipsarū rationum eius puta ra-
tione entis in substantia, & rationis entis in quan-
titate. Non quia quandam rationem eius commu-
nem dicat, quia hoc est fatuum, nec quia illæ ratio-
nes omnino sint eedem, aut eas omnino vniat: quia
sic non esset analogum, sed vniuocum, sed quia eas
proportionaliter adunans, & vt easdem proportio-
naliter significans, vt easdem considerandas offert,
annexa inseparabiliter diuersitate quasi seclusa, &
identitate proportionali vnit, & confundit quodā-
modo diuersitatem rationum. Sicque non sola si-
gnificationum in voce confusio, analogo conue-
nit, sed confusio quædam conceptuum, seu ratio-

num fit in identitate eorum proportionali, sic ta-
men vt non tam conceptus, quam eorum diuersi-
tas confundatur. Et quoniam analogum tale iden-
tatem præcipue importat: & tali confusione fre-
quenter vtimur, analogica nomina ab omni ratio-
num eius diuersitate abstrahere dicentes (dū con-
fusa pro omnibus supponere ipsum pluries expo-
nimus) ideo non mediocri opus est vigilantia, ne
in vniuocatione labi contingat. Abstrahit igitur
analogum à suis analogatis (puta ens a substantia &
quantitate) sicut vnum proportionem à multis, seu
sicut familia proportionalia à seipsis absolute tam
quo ad conceptum obiectiuum, quam mentale
siue sit sermo de abstractione et orali, siue de forma-
li. Hæc enim abstractiones non differunt in eodem,
nisi secundum præcisionem, & non præcisionem,
vt alibi declarauimus. Vnde nihil aliud est dicere
ens abstractum à naturis predicamentorum abstra-
ctione formali, quam dicere natur. s predicamēta-
les proportionales ad sua esse, vt sic præcisè spe-
cialibus autem seu singulis analogiæ rationibus ex-
tremis, non tertio conceptu simplici, sed voce com-
muni & identitate proportionali earundem, quo-
dammodo abstrahit.

CAPVT VI.

Qualis sit prædicatio analogi de suis analogatis.

Verba autem forte alicui ex his quod præ-
dicatio analogi de suis analogatis (puta entis
de substantia, & quantitate, aut forme de ani-
ma & albedine, &c.) sit sicut prædicatio æquiuocæ
de suis æquiuocatis, ita quod non sit prædicatio supe-
rioris de inferioribus, nec communioris de minus
communi, nisi sola voce, sed eiusdem de seipso.
Non est enim analogo res vna significata, quæ in
vtrouque analogorum saluetur: absque hoc autem
prædicatio communioris, aut superioris non inue-
nitur secundum intrinsecam denominationem,
seu existentiam. Sic enim analogum secundū pro-
portionalitatem commune esse dictum est. Fouere
quoque potest non paucam opinionem hanc pro-
cessus iuxta primum Topic. Aut scilicet analogum
est prædicatum conuertibile, aut inconuertibile se-
clusa vocis communitate. Et cum constet non esse
inconuertibile (quoniam substantia vt sic se habet
ad suum esse, quod ens de substantia dictum prædi-
cat conuertitur cum substantia: & similiter quanti-
tas sic commenturata suo esse, cum quantitate con-
uertitur, & sic de alijs) consequens est, quod ana-
logum tamquam superius, de analogatis prædicari nō
possit. Superioris enim intentionem inspicere nō
potest, quod conuertibile esse comprobatur. Et quon-
iam secundum veritatem analogum vt superius
prædicatur de analogatis, & nō sola voce commu-
ne est eis: sed conceptu vnico proportionaliter: cuius
unitas ad hoc, quod prædicatum aliquod supe-
rioris rationem habeat, sufficit: quia superius nihil
aliud sonat, quam vnū prædicatū ad plura se ex-
tendens: cum autem non per accidens, aut con-
gregatione (sicut aceruus lapidum) sed per se, con-
sistat esse etiam vnū proportionem: ideo ad huius ve-
ritatis claritatem ex extremis procedendo, sciendū
est, quod quia analogum medium est inter vniuocum
& pure æquiuocum, cōsequens est, quod ana-
logum idem aliquo modo, & nō idem aliquo mo-
do de suis prædicet analogatis. Et quia prædicat ali-
quod abstrahens aliquo modo à suis analogatis (vt
ex præmissis patet cap.) consequens est, quod com-
paretur ad sua analogata ut maius ad minora, seu
superius ad inferiora, licet non omnino vnū se-
cundum

eundem rationem sit, quod eis imponit. Quod vt clarius pateat, figuratim declaratur sic. Tam in equiuocis quam uniuocis & analogatis, quatuor inueniuntur, scilicet quæ res ad minus, equiuocitate, uniuocitate, aut analogate & duæ res, seu rerum rationes equiuocationem, uniuocationem, aut analogiam fundantes, verbi gratia, In equiuocatione canis inueniuntur hæc quatuor, canis marinus, & canis terrestris, & ratio illius secundum nomē canis. In uniuocatione quoque animalis inueniuntur quatuor s. homo & Bos, & natura sensitiua hominis & natura sensitiua Bouis: quæ animalis uniuocatione fundant. In analogia similiter entis quatuor sunt s. substantia & quantitas, & substantia in quantum commensurata suo esse, & quantitas secundum quod suo esse proportionatur. Et licet prima duo, s. equiuocata & uniuocata, & analogata eodem modo quantum ad propositum spectat in omnibus his distinguantur, quia vbi libet ex opposito condistincta sunt altera tamen duo uniuocationem, equiuocationem, & analogiam fundata, diuersimode unita aut distincta sunt. In equiuocis namque rationes illæ, puta canis marini & terrestris, sunt omnino diuersæ secundum rationem, & propter hoc id quod prædicat canis de marino cane, nullo modo prædicat de terrestris, & e conuerso, & ideo sola voce communius, aut maius equiuocatis dicitur, & est. In uniuocis verò res illæ puta animalitas in Boue & animalitas in Leone licet numero, & specie diuersæ sint, ratione tamen omnino eadē sunt, rō enim vn̄ est omnino eadem quæ ratio alterius, & e conuerso; & propter hoc id quod prædicat animal de homine, idem omnino prædicat de Boue, & uniuocum dicitur & superius homine & Boue. In analogis autem res analogiam fundantes puta quantitas vt sic se habens ad esse, & substantia vt sic se habens ad esse licet diuersæ sint & numero, & specie, & genere, ratione tamen eadem sunt nō omnino, sed proportionaliter: quoniam vn̄ius rō proportionaliter eadem est alteri. Et propter hoc, id quod prædicat analogum, puta ens de quantitate, illudmet proportionaliter prædicat de substantia, & e conuerso. Est enim illudmet proportionaliter id, quod in substantia ponit, & e conuerso: & pp hoc analogum puta ens non sola voce communius, maius aut superius analogatis est: sed conceptu vt dictum est proportionaliter vno. Ita quod analogum & uniuocum conueniunt in hoc quod vtrūque communioris & superioris rationem hēt. Differunt autem in hoc, quod illud est superius analogice seu proportionaliter, hoc verò uniuoce. Et merito, quia fundamentum superioritatis utrobique saluatur, uniuocationis autem nō. Fundatur enim superioritas super identitate rationis rei significatæ, super hoc quod res significata inuenitur non in hoc tantum, sed illamet non numero, sed ratione, inuenitur in alio. Uniuocatio autē super modo identitatis omnimode, s. identitate rationis rei significatæ, i. super hoc, quod ratio rei significatæ in illo, & in isto est eadē omnino. Quamuis n. in analogis hic identitatis modus nō inueniatur, quoniam, in uniuocis inueniri pluries dictum est, identitas tamen ipsa rōnis ratione inuenitur, est namque identitas proportionalis, identitas quedam. Et ideo non minus analogum puta ens est prædicatum superius, quam uniuocum, puta animal, sed alio modo, analogum n. est superius proportionaliter, quia fundatur supra identitatem proportionalis rationis rei significatæ, uniuocum autē præcisè & simpliciter, quia semper

A omnimoda identitate rationis rei significatæ eius superioritas fundatur, Propter quod S. Tho. superioritatis fundamentum aspiciens in quinto Metaph. dicit, quod ens est superius ad omnia, sicut animal ad hominem & Bouem. Vnde obiectiones ad oppositū adductæ, in hoc peccant, quod inter identitatem & modum identitatis non distinguunt. Fatendum est enim, quod ad hoc quod aliquis terminus denominetur superior, aut eōmuniior, oportet vt rem vn̄am & eandem in vtroque ponat: sed sophistica consequentia committitur inferendo ex hoc, ergo oportet quod dicat rem vn̄am & eandem omnino. Et est semper sermo de identitate secundum rationem seu definitionem: Identitas. n. & vnitas continent sub se non solum vnitatem, & identitatem omnimodam, sed proportionalem, que in analogi nominis ratione saluatur. Negandum est igitur quod in analogis nō prædicatur idem de vno & alio analogato: quoniam vn̄um & idem proportionaliter de omnibus analogatis dicitur, & propterea inter prædicata non conuertibilia numerandū est. Quantitas n. licet adæquet ens de quantitate verificatum secundum rationem omnino eandem, non tamē secundum rationem illam proportionalem, quoniam ratio nō alia proportionaliter ad substantiam & qualitatem se extendit. Verum quia analogum sonat identitatem proportionalem, idem huiusmodi rationibus formaliter respōdendo, nullo pacto concedendum est analogum conuerti cum aliquo analogato. Ad materiam tamen descendendo, potest intrepide dici, quod quia analogum rationem vn̄am proportionaliter tantum prædicat, & vn̄um proportionaliter plura, & esse proportionibus similia, manifestum est, dupliciter posse secundum singulas rationes ad analogata comparari. Vno modo absolute, & sic secundum singulas rationes cum singulis analogatis conuertitur: quia nulla omnino analogi ratio in duobus analogatis inuenitur. Alio modo secundum identitatem proportionalem, quam habet vna cum altera, & sic cum nullo analogato conuertitur; quoniam omnes analogi rationes indiuisæ sunt ptionaliter, & vna est altera proportionaliter. Et quia vt dictū est analogū hęc sonat identitatem, ideo formaliter & simpliciter loquendo, analogum inconuertibile & communius prædicatum, concedendum est esse. Non tamen genus, aut species, aut proprium, aut definitio, aut differentia, aut accidēs vniuersaliter est. Nec propterea diminutus Arist. aut Porphy. fuit: quoniam prædicabile, quod simpliciter vn̄um est, docebant, ac per hoc inter equiuoca analogam numerauerunt. Ex prædictis autem manifeste patet, quod analogū non conceptum distinctum, nec vn̄um præcisum inæqualiter participatū, nec vn̄um ordine, sed conceptum vn̄um proportionem dicit & prædicat. De ordine tamē in analogis inclusio infra tractabitur. Vnde cum dicitur de homine, aut albedine, aut quocunque alio, quod est ens non est sensus, quod sit substantia vel accidens: sed sic se habens ad esse. Vtrorū autem ly, sic, quoniam de propriis nominibus proportionum ad esse in actu exercito eas importantibus, disputare nolo ad præsens: quoniam Metaphysici negotij opus hoc est, & exemplariter hic de ente loquimur. Simile siquidem est de actu, potentia, forma, materia, principio, causa, & alijs huiusmodi iudicium.

CAPVT

Qualis analogorum secundum analogi nomen diffinitio.

Apparere quoque poterit alicui, quod in ratione unius analogati (puta qualitatis) secundum analogi, puta entis nomen, alterius analogati, puta substantiæ, vel quantitatis ratio secundum idem analogi nomen cadere debeat, sicut in analogia attributionis contingere dictum est. Fundamentum autem inde apparatus hæc sumit, quia ratio unius analogati, ut eadem proportionaliter est alteri, absque illa altera exprimi complete nequit. Dictum est autem, quod analogo nomine rationes hæc importantur, ut eadem proportionaliter sunt. Et confirmat hoc expositio ipsa analogiæ ab Aristotele, Auerro & S. Thoma in primo Ethicorum posita. Exponit enim, quod bonum seu perfectio analogice dicitur de visu & intellectu, quia sicut visus in corpore, ita intellectus in anima perfectio est. Constat autem, quod non est intelligibile hoc se habere sicut illud, nisi vtrunque extremorum percipiatur. Necessario igitur videtur, unum analogorum secundum analogi nomen per aliud diffiniendum esse.

Ut autem liqueat huius ambiguitatis solutio recolendum est analogia hæc dupliciter inueniri, scilicet proprie & metaphorice. Diuersimode enim hæc facta habent ad propositam questionem. In analogia siquidem secundum metaphoram, oportet unum in alterius ratione poni, non indifferenter, sed proprie sumptum, in ratione sui metaphorice sumpti claudi necesse est, quoniam impossibile est intelligere quid sit aliquid secundum metaphoricum nomen, non cognito illo, ad cuius metaphoram dicitur. Neque enim fieri potest, ut intelligam quid sit pratum in eo, quod ridens, nisi sciam quid significet risus nomen proprie sumptum, ad cuius similitudinem dicitur pratum ridere. Est autem huius ratio radicalis, quia analogum metaphorice sumptum, nihil aliud prædicat, quam hoc se habere ad similitudinem illius, quod absque altero extremo intelligi nequit. Et propter hoc huiusmodi analogia proprie dicuntur de his, in quibus proprie saluantur, & posterius de his, in quibus metaphorice inueniuntur & habent in hoc affinitatem cum analogis secundum attributionem ut patet. In analogia vero, in qua nomen saluatur proprietate, nullum analogi membrum per alterum diffiniri oportet, nisi forte gratia materia, ut S. Tho. in 2. q. de Ver. art. docuit. Sunt enim analogorum rationes secundum analogi nomen quodammodo medicæ inter analogia secundum attributionem, & uniuoca.

In analogis enim secundum attributionem primum diffinit reliqua. In uniuocis vero neutrum alterum diffinit, sed unius diffinitio est completa alterius diffinitio, & e conuerso. In analogis autem neutrum alterum diffinit, sed unius diffinitio est proportionaliter alterius diffinitio. Et loquimur scilicet de ratione secundum nomen commune, verbi gratia, in diffinitione cordis, secundum quod principium animalis, non ponitur fundamentum, secundum quod principium domus; nec e conuerso, sed eadem proportionaliter est principii ratio utrobique, ut Com. ubi supra dicit.

Duabus autem opus est distinctionibus vti in re hac, ea scilicet, quæ in logica traditur de actu signato & exercito, & ea quæ a Metaph. ut plurimum tractat, de ordine rerum ex uno nomine ex parte rei & parte impositionis nominis. Ex prima siquidem diffinit. scimus duo. Primo, quod sicut animal dictum de homine & equo importans uniuocationem

F in actu exercito, non prædicat de homine totum hoc, scilicet naturam sensitivam eandem secundum rationem naturæ sensitivæ equi & Bovis, sed naturam sensitivam simpliciter, quæ tamen ad hoc, quod uniuoca sit prædicatio, oportet esse omnino eandem secundum rationem naturæ sensitivæ equi & Bovis, ita ens importans proportionalitatem in actu exercito, non prædicat de quantitate totum hoc, sed habens se ad esse sic proportionaliter ut substantia, aut qualitas ad suum esse, sed habens se ad esse sic absque alia additione: quod tamen oportet ad hoc, quod analogia sit prædicatio, idem proportionaliter esse cum altero, sic se habere ad esse quod de substantia, aut qualitate ens prædicat. Secundo quod sicut ex declaratione, qua manifestatur animal esse uniuocum, quia dicit unam, & eandem omnino rationem in omnibus, non fallimur, nec confundimur, nec vagamur circa hominis & Bovis secundum animalis nomen rationem, sed quiescimus, intuentes quod animal exercet, quod declaratur ens, aut bonum, aut quodcumque aliud esse analogum: quia dicit rationes plures eandem proportionaliter, & importat hoc se habere quodammodo proportionaliter se habet illud ad esse vel appetitum, &c. non debemus turbari, & inquirere in analogia nominis (puta boni) ratione significationem istam, sed fat sit, distinguendo inter actum signatum, & exercitum inspicere quod analogi nominis ratio id exercet, quod analogi ratio & declaratio significat. Ex his autem duobus patere iam potest intentum, quod si non oportet uniuocum analogi membrum per alterum diffinire, ex eo quod analogum significat ea esse eadem proportionaliter: quoniam hoc in actu exercito significat.

H Ex secunda vero distinctione scimus, non solum quod præposterus est ordo rerum, & significationum quandoque sub nomine analogo, ita quod prior secundum rem ratio, posterior interdum significatione est (ut de ente & bono, & aliis huiusmodi communibus Deo & creaturis accidit: ratio enim quam in Deo quodlibet horum ponit, significatione quidem posterior, re autem prior est) & propter alterum horum dicitur analogum prædicare de suis analogatis secundum prius & posterius, ipsam analogi rationem. Sed etiam scimus quod quando ratio, quam ponit analogum in uno, ex ratione, quam in altero ponit, exprimitur, non ideo fit, quia unum in alterius ratione cadat: sed quia unius ratio posterior altera est significatione, & per priorem utpote notioem declaratur, ut S. Tho. in secundo articulo, questione de materia primæ partis fecit, declarans, quod dicendo, Deus est bonus, sensus est, id quod bonitatem in creaturis dicimus, præexistit in Deo proportionaliter, &c. Et eadem intelligendum est ratione fieri, si posterior secundum rem per priorem declaratur. Non diffinit ergo analogum secundum unam rationem scriptum secundum alteram licet exponat & declarat. Obiectionibus autem in oppositum quamuis ex dictis satisfactum sit, formaliter responderi potest, quod cognoscit aliqua ut eodem proportionaliter, seu hoc se habere sicut illud, dupliciter contingit. Vno modo formaliter, id est quo ad relationem identitatis & similitudinis, & sic absque extremis cognitiōis hæc haberi non potest. Alio modo fundamentaliter, & sic in ratione unius non cadit reliquum, sed ratio unius est alterius ratio, omnino, vel proportionaliter. Constat autem quod analogum nomen (puta ens, aut bonum) non relationem identitatis aut similitudinis significat, sed fundamentum: & id eo obiectiones, quæ iuxta primum sensum proveniunt,

cedunt, nihil concludunt contra intentum. Patet autem facillimè hæc esse vera exempla de vniuocacionis. Significat namque nomen vniuocum plura, in quantum eadem sunt vniuocè, seu secundum rationem omnino. Et identitatis relatio in nullo extremorum absq; altero intelligibilis est, &c.

CAPVT VIII.

Qualis sit in analogo comparatio.

Difficultas etiam non parua (quæ multos inuasit ac superauit) de comparatione in analogo dilucidanda est. Creditum enim à quibusdam est, quod non possit analogia posita, sermo ille nisi extortè exponi, quo vnum analogatum magis aut perfectius tale secundum analogi nomen diceret, v. g. Substantia est magis, aut perfectius ens quam quantitas. Moti sunt autem ex eo, quod comparatio in vno communi, vtrinq; faciendâ est etiam secundum grammaticos: quod in analogo nō inueniri videtur. Et potest formari ratio pro eis talis: Aut comparantur analogata in vna communi eis ratione, aut in suis rationibus: non in ratione communi, quia illa analogum caret: nec in rationibus proprijs, quia tunc fallum est, substantiam esse magis ens, quam quantitatem. Non enim minus aut imperfectius quantitas est sua ratio, quam ens in ea ponit, quam substantia sua, & cætera. Nullo igitur modo videtur comparationem cum analogia saluari posse.

Succumbitur autem difficultati huic, quia proprium comparationis fundamentū non consideratur. Fundatur. n. super idēitate seu vnitatis rei, in qua fit comparatio, & non super modo identitatis aut vnitatis: sicut de intentione superioritatis p̄dictum est. Vnde cum analogum ex dictis constet rē unā licet proportionaliter, dicere, nihil prohibet, in ipso comparari analogata, licet non eo modo, quo vniuoca fit comparatio. Ad comparationem siquidem cum requirantur & sufficiant hæc tria, s. distinctio extremorum, & identitas eius, in quo fit comparatio, & modus essendi illius in extremis. s. æque uel magis, aut minus perfecte: sub identitate autem seu unitate proportionalis vnitatis seu identitatis contineatur, consequens est, quod si in diuersis idem proportionaliter æquè uel magis aut minus perfecte esse habet, comparatio secundum illud proportionale fieri possit, comparatione non vniuoca, sed analogâ. Sicut. n. quia natura sensitiva est in Boue, & illamet oīno s̄m rationem est in hoīe, & perfectius esse hēt in homine, q̄ in Boue, homo perfectius animal Boue d̄r vniuoca comparatione, sic quia sic se habere ad esse est in substantia, & hoc idem proportionaliter est in quantitate, & imperfectius esse habet in quantitate q̄ in substantia d̄r substantia magis seu perfectius ens, quam quantitas analogâ comparatione. Vnde S. Thom: in 7. ar. q. 7. de potentia Dei, tripliciter comparationem fieri docens, duos modos analogicæ computationis ponit aperte ex hoc insinuās comparationem non solum super identitate numerali specifica, aut generica fundari, sed etiam proportionali. Modi autem cōparationis ibidem traditi sunt hi, s. s̄m solam quantitatem rei participare, & sic unum album d̄r altero albius. Vel extendendo p̄ præsens propositum, hunc modum ad omnem comparationem vniuocam, dicatur quod primus attenditur s̄m quantitatē rei participatæ eiusdem omnino s̄m rationem, siue illa ratio sit specifica, siue generica vt calidum magis calidum altero d̄r, & ho-

Amo perfectius animal Leone est. Secundus verò modus attenditur s̄m q̄ res aliqua in uno inuenitur participatiuè, alterum uerò s̄m per essentiam, quemadmodum homo Platonius longè perfectior homo esset nobis. Et abstractione intellectus vtendo, quemadmodum bonitas longè melior est quocunq; bono q̄ participatiuè bonū d̄r. Tertius autem modus attenditur s̄m q̄ res aliqua in uno inuenitur formaliter, & s̄m se, in altero autē virtualiter, & eleuatum ad rem superioris ordinis. Quemadmodum dicimus, quod Sol est magis calidus quam ignis uel quod calor perfectius esse habet in Sole, quam in igne. Nec est dubiū hos duos modos vniuocam comparationem impedire: vt

BS. Thom. ibidem dicit, & Aristoteles in 1. Ethico. de primo modo testatur, vbi bonum cōe nō vniuocè, sed s̄m proportionalitatem dicendum docet, bonitati separatæ & bonis cæteris per participationem. Patet igitur ex his, eadem proportionaliter vt sic esse comparabilia, quamuis Physicè loquendo in sola specie, aut genere comparatio fiat.

CAd obiectionem autem in oppositum, dicitur quod vtroque modo in analogis comparatio fit. Comparantur siquidem analogata (puta substantia & quantitas) in ratione vna & communi proportionaliter, quam analogi nomen (puta ens) dicit & addit supra analogata, ut ex dictis patet. Et cōparantur secundū suas rationes, secundum tamen analogi nomen, quæ earum sit perfectior, secundū quod dicimus, substantia est perfectius ens quantitate, quia ratio entis in substantia perfectior est ratione entis in quantitate. Ita quod iuxta istam cōparationem est sensus, substantia habet perfectiorem secundum entis nomē rationem, quam quantitas, & non quod substantia est magis aut perfectius substantia, quam quantitas sit quantitas, vt quidam somnare videtur. Vnde comparatio ista extenditur vlg; ad analogata secundum attributionem, licet in tali analogia non nisi abusivè comparatio fieri possit. Dicimus. n. q̄ ens reale est magis & perfectius ens entē rationis, quod per attributionem ad illud, ens dicitur in 4. Metaphy. tex. 2. quia ens reale habet perfectiorem secundum entis nomen rationem. Iuxta quem modum si vsus, admitteret, diceremus, animal est magis sanum vna, quia perfectiorem, secundum sani nomen rationem habet.

CAPVT IX.

Qualis sit analogi diuisio, & resolutio.

Qualiter autem analogum diuidendum sit, ex dicendis manifestum est. Potest siquidem triariam analogi diuisio intelligi. Primò, vt diuidatur vox in suas significaciones. Dictum est enim quod analogum plures rationes significat immediate, & hæc diuisio conuenit sibi in quantum æquiuocum quoddam est. Secundo, ut diuidatur significatum eius in quasi membra eius, eo modo quo ens, quod proportionaliter unum est, sic & sic proportionatum membra dici possunt. Dictum est enim quod analogum nō ita diuersas rationes significat, quin significet unam rationem proportionaliter. Omnes namque rationes analogo nomine immediate significatæ eadem proportionaliter sunt. Ratio autem vna proportionaliter, cū constituatur ex pluribus rationibus proportionalibus, eas secare potest. Hæc autem nō est diuisio analogi in sua analogata, quā rationes hæc in ipsius

Opusc. Caict. X ana -

analogi ratione intrinsece clauduntur, & analogata ea sunt, in quibus rationes illæ saluantur, & non ipsæ rationes. Entis enim analogata sunt substantia & quantitas, & non rationes entis in substantia, & quantitate. Rationes enim (vt dictum est) analogæ sunt. Vnde tertio modo potest diuidi analogum diuidendo significatum eius in analogata per diuersos modos, quibus analogi rationem proportionalitè analogata ipsa diuersimode suscipiunt. Ita quod diuisum est significatum vnum proportionalitè diuidentia sunt modi fundantes, & faciètes in analogatis proprias proportiones, secundum quas fit analogia, constituta autem per diuisionem, vt partes subiectiuæ, sunt analogata ipsa, verbi gratia. Quis ens diuiditur in substantiam, & quantitatem, diuisum est ratio entis nomine significata, quæ omnes in se entis nomine significatas rationes claudit, vt pote vna proportionalitè, diuidentia sunt substantium, & mensuratum, seu per se, & in alio, sicut ex quibus substantia, & quantitas habet, quod diuersas entis rationes subintrent, partes autem subiectiuæ sunt substantia, & quantitas, quæ entis ratione analogantur.

Et quia hæc est propria analogi diuisio, idcirco distinde explicandum est, quomodo differat diuisio hæc ab vniuoca. Triplex siquidem differunt.

Primo ex parte diuisi, quia diuisione vniuoca vnum omnino secundum rationem secatur, hic autem vnum proportionalitè.

Secundo ex parte diuidentium, quia differentie secantes genus sunt extra genus, modi autem secantes analogum, in ipsius analogi ratione clauduntur, quemadmodum ipsa analogia (vt in capi. de abstractione declaratum est) propter quod in 3. Metaph. tex. 10. ens genus esse negatur.

Tertio ex parte ipsarum partium subiectiuarum, quæ per diuisionem sunt, quia partes diuisionis vniuocæ licet ordinem habeant in se (& originis, vt dualitas est prior trinitate, & perfectionis, vt albedo est perfectior nigredine) tamen secundum diuisi rationem, puta numeri aut coloris, neutra altera prior, aut posterior est, sed omnes æqualiter in diuisi ratione cõcant. Analogata vero, quæ analogia diuisione constituuntur, non solum secundum se, sed et in ipsius analogi, quod diuiditur ratione, ordinem habent, & aliud prius, aliud posterius est, adeo vt in vno eorum tota ratio diuisi saluari dicatur, alio aut imperfecte, & secundum quid. Quod non est sic intelligendum, quasi analogum habeat vnam rationem, quæ tota saluetur in vno, & pars eius saluetur in alio, quæ puerile est hoc. Sed cum totum idem sit, quod perfectum, & analogo nomine multæ importentur rationes, quarum vna simpliciter, & perfecte constituit tale secundum illud nomen, & aliæ imperfecte & secundum quid, ideo dicitur, quod analogum sic diuiditur, quod non tota ratio eius in omnibus analogatis saluatur, nec equaliter participant analogi rationem, sed secundum prius & posterius. Cum grano tamen salis accipiendum est analogum simpliciter saluari in vno, secundum quid in alio. Sufficit enim hoc verificari, vel absolute (vt patet in diuisione entis in substantiam, & accidens) illa enim absolute loquendo dicitur ens simpliciter, hoc aut secundum quid, vel in respectu, vt patet in diuisione entis in Deum, & creaturam. Vtrunque enim, licet ens simpliciter sit, & dicatur absolute loquendo creatura, tamen in respectu ad Deum, ens secundum quid, & quasi non ens dicitur.

Circa resolutionem autem analogatorum sciendum est, quod cum vniuersaliter primum in compositione sit vltimum in resolutione, & per diuisionem in ea, quæ acta in aliquo sunt resolutio fiat, eodem modo modo resoluenda sunt analogata in analogum, quo cetera resoluuntur. vt vltimo diuisione prædicta (quæ vocatur diuisio in partes essentia, vel rationis) & à posterioribus secundum consequentiam ad priora procedendo, si longa esset resolutio faciendæ, ad rationem autem analogi, cum deuentum fuerit, singulis analogatis in sua ratione secundum analogi nomen resolutis, cum illa analogi ratio ex multis constituitur rationibus, ordinem inter se, & proportionalem similitudinem habentibus, vel ordinate ad primam resolutio fiet, veniendo semper ad similia, & propinquius primam, & id in quo dissimilitudo est, relinquendo. Vel si non sic ordinatas inter se contingit esse rationes illas, ad primam omnino modo prædicto deducendæ sunt. Ordinem enim ad primam nulla subterfugere potest. Nec refert in proposito, an fiat resolutio ad rationem primam significatione, vel secundum rem. Intelligenda enim sunt hæc in suo ordine, scilicet significationum, aut rerum.

CAPVT X.

Qualiter de analogo fit scientia.

Vltimum est autem quibusdam de analogo scientiam esse non posse, nisi quemadmodum de æquiuocis scientia habetur eo, quod plures rationes dicit, licet similes. Imo fallaciam æquiuocationis committi in syllogismis in quibus analogo pro medio sumpto, cur tum analogatum subsumitur, nisi forte gratia materiae bonus esset processus, asserunt eadem ratione. Nec posse ex vnius analogati ratione, secundum analogi nomen concludi alterum analogatum tale formaliter esse, sed semper prædictum incidere vitium ratione prædicta confirmatum, verbi gratia, Si ponamus sapientiam esse analogice communem Deo, & homini, ex hoc quod sapientia in homine inuenta secundum formalem rationem præcise sumpta, dicitur perfectionem simpliciter, non concludere possum, ergo Deus est formaliter sapiens, sic arguendo, omnis perfectio simpliciter est in Deo, sapientia est perfectio simpliciter, ergo. Minor enim distinguenda est, & si ly sapientia pro ratione sapientia, quæ est in homine, stat, argumentum erit ex quatuor terminis, quia in conclusione sapientia stat pro ratione sapientia, quam ponit in Deo, cum cõcluditur, ergo sapientia est in Deo. Si autem pro ratione sapientia in Deo stat in minore non cõcluditur ex perfectione sapientia create Deum esse sapientem, cuius oppositum, & Philosophi, & Theologi omnes clamant.

Decipiuntur autem isti, Scotum (cuius est ratio hæc in quaestione 1. dist. 3. primi libri) sequentes, quia in analogo diuersitatem rationum insipientes, id quod in eo unitatis, & identitatis latet, non considerant rationes entis, analogi, vt superius etiam diximus, possunt dupliciter accipi. Vno modo secundum se in quantum ab inuicem distinguuntur, & ea quæ conueniunt eis, vt sic, seu ex hoc, Alio modo, in quantum eadem sunt proportionalitè.

Primo modo acceptæ vitii æquiuocationis inducerent, si quis eis vteretur, vt patet. Secundo autem modo eis vtendo, peccatum nullum incurrit eo, quod quicquid conuenit vni, conuenit et alteri proportionalitè, quicquid negatur de vna, negatur proportionalitè de alia, quia quicquid conuenit simili in eo, quod simile, conuenit etiam

etiam

etiam illi, cuius est simile, proportionalitate ser-
uata. Vnde si ex immaterialitate animæ concludi-
tur eā esse intellectuāle ex immaterialitate propor-
tionaliter posita in Deo, optimè concluderet Deū
esse intellectuālem proportionaliter, vt quantū im-
materialitas illa excedit istam, tantum intellectuā-
tas excedat illa istam, &c. Propter q̄ S. Tho. q. 2. de
potentia Dei art. 5. analogata omnia sub vna analo-
gi distributione cadere dixit. Et meritò, quia vni-
tas analogi non esset in coordinatione vnitatum
numeranda, nisi vnum proportionaliter, vnum ef-
set affirmabile, & negabile, & consequenter distri-
buibile, & scibile, vt subiectū & medium, & passio.

Vnde ad obiecta in oppositum dī, q̄ quia vt in
2. Elenchorum, c. 10. dicitur, æquiuocatio latens in
huiusmodi proportionalibus peritissimos etiam la-
tet, ideo oportet huiusmodi analogis nominibus
vtendo ex parte vnitatis, semper modum propor-
tionalitatis, sub intelligi, aliter in vniuocationem
lapsus fieret. Nisi, n. præ oculis haberetur proportio-
nalitas, cum dicitur immateriale omne esse intel-
lectuale, tanquam vniuocè dictum acciperetur, & la-
tens æquiuocatio non viā obreperet.

Proportionalitate autē seruata de analogis sciē-
tiam esse, & diuī Tho. processus de bono & vero,
& aliis huiusmodi & quotidianum cōuincit exer-
citiū. Testatur quoque demonstratiue artis pater
Arist. in 2. Posterior. ca. 11. incipiente, Vt habeamus
autem p̄posita, vel problemata analogum cau-
sam adæquatam esse alicuius passionis, & in mediū
oportere quandoque à demonstratore assumi, dum
veritatem propter quid docēs, inquit, Amplius,
alius modus est secundum analogiam eligere unū,
idem. n. nō est accipere, q̄ oportet uocare sepion,
& os, & spinam. Sunt autem que sequuntur: & hoc
tanquam natura vna huiusmodi existente. Et in se-
quenti cap. ait, Secundum autem analogiam eius-
dem, & medium se habet secundum analogiam.
In quibus uerbum non solum docuit analogum
ut medium assumi quandoque in demonstratio-
nibus, sed etiam ipsius non esse unum in se ex pres-
se, & cum hoc habere passionem adæquatam, ac si
unius esset natura.

Nec impedit analogia hæc processum formalē
ad concludendum de Deo & creaturæ prædicatū
aliquod eis commune, quoniam accepta sapientiæ
ratione, & segregatis ab ea per intellectum eis, quæ
sunt imperfectionis, ex hoc quod id, quod est sibi
propriū formaliter sumptum, perfectionē absq̄
imperfectione claudit: concluditur ergo sapientiæ
ratio non omnino alia, nec omnino hæc, sed hæc
proportionaliter est in Deo, quia similitudo inter
Deum & creaturam non est uniuoca, sed analogica.
Nec pari ratione potest concludi, Deum esse lapidē
proportionaliter: quia ratio lapidis formaliter
sumpta quantumcunq̄ expoliata, imperfectionē
aliquam claudit, quæ prohibet tam ipsam secundū
se, quam ipsam proportionaliter in Deo reperiri,
nisi metaphorice, quemadmodum dictum est, Pe-
tra autē in erat Christus. Vnde dum fit huiusmodi
processus, omnis perfectio simpliciter est in Deo,
sapientia est perfectio simpliciter, ergo &c. in mi-
norely sapientia, non stat pro hac vel illa ratione
sapientiæ: sed pro sapientia vna proportionaliter, i.
pro utraque ratione sapientiæ non cōiunctim uel
disiunctim: sed in quantum sunt diuisæ propor-
tionaliter, & una est altera proportionaliter: & am-
bæ unam proportionaliter constituunt rationem.
Significantur. n. analogo nomine. In quantum ca-

dem sunt, unde non oportet analogum distingue-
re, ad hoc quod contradictionem fundet, & enun-
tiationis subiectum, aut prædicatum fiat: sed ratio-
ne identitatis proportionalis in se clausæ, & quam
principaliter dicit ex se ad hoc sufficit. Contradictio
enim dicitur cōsistere in affirmatione & negatio-
ne eiusdem de eodem, &c. & non in affirmatione
vniuoci de eodem vniuoco: identitas siquidem tā
rerum quam rationum vt plures replicatum est)
ad identitatem proportionalem se extendit: Ex hoc
autem apparet Sco. in 1. senten. distin. 3. q. 1. vel malè
exposuisse conceptum vniuocum, vel sibi contra-
dicere, dum uolens uniuocationem entis fingere
ait, Cōceptum uniuocum uoco, quia ita est unum,
quod eius unitas sufficit ad contradictionem affir-
mando & negando ipsum de eodem: & sic uniuo-
cum uult esse, ens. Si enim identitas sufficiens ad
contradictionem uniuocatio dicitur, constat quod
ponendo ens esse analogum, & secundum propor-
tionalitatem tantum unum satisfiet uniuocatio-
ni, quod Scoticæ doctrinæ aduersatur, tenenti ens
habere conceptum unum simpliciter, & omnino
indiuisum: ut de uniuocis diximus. Si autem non
omnis talis identitas sufficit ad uniuocationem,
rectè igitur uniuocatio conceptus declarata est ef-
fecta quæ ad contradictionem sufficit, quasi pro-
portionalis identitas ad hoc non sufficiat.

CAPVT XI.

De cautelis necessarijs circa analogorum nominum
intellectum, & usum.

QVIA uero Aristotel. in prædicta ex elenchis
authoritate, doctissimos uiros circa horum
nominum conceptus errare dicit ob latē-
tem eorum unitatis modum: idcirco necessarium
fore duximus in fine huius tractatus cautelas qual-
dam tradere, quibus possit se quis ab errore multi-
plici in re hac præseruare.

Cauendum est igitur in primis, ne ex uniuoca-
tione ipsius nominis analogi respectu quorundā,
credamus simpliciter ipsum esse uniuocum: om-
nia enim fere analogica propriè fuerunt prius uni-
uoca, & deinde extensione, analogica cōmuniā pro-
portionaliter illis, quibus uniuoca & aliis uel alii
facta sunt. Sapientiæ enim nomen primò imposi-
tum est humana sapientiæ, & uniuocum, omnium
hominum sapientiæ erat. Deinde ad diuinæ natu-
ræ cognitionem ascendentes, proportionalemque
similitudinem inter nos ut sapientes & Deum cō-
templantes, Sapientiæ nomen extenderunt ad id in
Deo significandum, cui nostra sapientia propor-
tionalis est: sicque uniuocum nobis analogum fa-
ctum est nobis & Deo. & similiter de alijs accidit.
Falli autem contingit faciliter ex hoc, quia illi ra-
tio prior, utpote notior, & familiarior, & prior
quò ad nos semper profertur ab illustribus uiris &
eorum sequacibus, quando analogi significatio
queritur, & dicitur esse tota analogi ratio pro qua
simpliciter prolaturum stat, & omnia analogata il-
lam participare: ut patet cum sapientiæ ratio reddi-
tur. Assignatur. n. differentialis eius conceptus pro
ratione, secundum quam communis ponitur Deo
& creaturæ, & simile est in alijs. Creditur enim ex
hoc, quod sit ipsa analogi ratio, & incautè uniuoca-
tio acceptatur: non enim illa ratio est ratio analo-
gi, sed eius origo quo ad nos, quoniam nō illa, sed
proportionaliter in altero analogato inuenitur, ut
ex dictis patet.

Cauendum secundò est, ne nominis unitas aut
diuersitas rōnum, analogam vnitatem obnubilet.
Opusc. Caiet. X 2 hoc

hoc enim tanquam quoddam accidens, in re hæc suscipiendum est. Nihil enim minus analogice idē sunt sepiō, os, & spina, vnum non habentia nomen, quā si vnum nomen haberent, nec magis idem essent, si vnum nomen haberent, & tamen si communi nomine ossa vocarentur, ita quod de seclū vocabulorum, vel rerum proportionali similitudine ossis nomen ad cætera extensum esset, crederemus eiusdem esse naturæ, & rationis ossa, & spinas, &c. Præsertim quia (vt dictum fuit) ad ea, quæ sunt proportionaliter eadem consequuntur passiones, tanquam si eorum esset natura vna.

Cauendum tertio est, ne vocalis vnitas rationis analogi nominis, mentem reuoluat. Ex eo nanq; (verbi gratia) quod principium dicitur esse id ex quo res fit aut est, aut cognoscitur, & hæc ratio in omnibus, quæ principia dicuntur, saluatur. Principio nomen vniuocum reditur. Erratur autem, quia ratio ipsa non est vna simpliciter, sed proportione, & voce: vocabula enim ex quibus integratur, analogæ sunt, vt patet: neque enim fieri neque esse, neque cognosci, neque ly, & vnus omnino est rationis, sed proportionalis. Et propterea ratio illa in omnibus, vt pote proportionalis saluatur, sicut & principij nomen proportionaliter commune dicitur.

Cauendum demum est, ne diuersa doctorū dicta de analogis, nos perturbent. Considerandum quippe est, quod quia analogum medium inter æquiuocum, & vniuocum est, & medium extremorū naturam sapiens, ad alterum comparatum, alterum induit, adeo vt quādo medio secundum id quod de vno extremo habet, vtimur illius extremi conditiones ei attribuamus (vt in quinto Phys. text. com. 6. & 52. patet) ideo plerumque doctores vtentes analogo ex parte vnitate, quā ex vniuocis participat, vniuocorum non solum conditiones (puta abstractionem, &c.) sed etiam nomen ei attribuunt: vtentes vero analogo ex parte diuersitatis, quam ex æquiuocis trahit, conditiones quoq; supradictis oppositas, & nomen illi imponunt æquiuoci. Et vt de multis pauca dicantur, Arist. in 12. Meta. text. 4. ens & verum vniuoca vocat, quia ex parte idēitatis illis vitur, vt processus suus aperte ostendit. S. Tho. quoque pluries dicit in rōne alicuius analogi (puta paternitatis cōis diuinæ, & humanæ paternitati) omnia contenta esse indiuisa, & indistincta, & qd paternitas (verbi gratia) abstrahit à paternitate humana, & diuina, quia vitur analogo ex parte idēitatis. Nec tamen falsæ sunt aut abusiue prædictæ locutiones, & similes, sed ample potius & large, quemadmodum pallidum nigro contrarium est, & dicitur. Saluatur siquidem in analogis idēitas nominis, & rationis, in qua (vt ex dictis patet) non solum analogata, sed etiam singulæ analogi rationes vniuntur, & quodammodo confunduntur, vt pote abstrahentes aequaliter ab earum diuersitate. Aristot. rursus in primo Phys. ex parte diuersitatis ente vtens contra Parmenidem, multiplex seu æquiuocum (vt ipsemet illum tex. sic exponendum specialiter in 2. Elenchorum tradit (vocauit, vnde & Porphyrius Arist. dicere ens esse ad æquiuocum accepisse videtur, vtens ente ex parte diuersitatis. Quod tamen Sco. in 1. dist. 3. q. 3. in Logica Aristot. non inueniri ideo dixit, quia prædictos tex. nō coniugauit. Propter quod ibidem quoque contra textum glossauit principium Arist. contra Parmenidem in primo Physic. tex. 13. vt in Elenchis (vt dictum est) clare patet. Sanctus Thomas etiam ens prius non esse primo analogato, nihilq; Deo prius

secundum intellectum esse dicit pluries vtens analogo ex parte diuersitatis rationum. Quælibet siquidem eius ratio secundum se, quia propriū analogatū in se claudit, & in sui abstractione illud secum trahens cum illo conuertitur (vt supra diximus) ideo prior secundum consequentiam, aut abstractior suo analogato negatur: ac per hoc primo analogato, & Deo nihil est prius, quia eius ratio secundum analogi nomen, quæ ipso prior in se non est, sed conuertitur, cæteris prior rationib. Cum his tamen stat, quod ratio illa in Deo, vt eadem est proportionaliter alteri rationi, secundum idem nomen superior, secundum consequentiam prior logice loquendo, fit, vt ex dictis patet. Dico autem logice, quia physice loquendo analogū, nec est prius secundum consequentiam omnibus analogatis (quia ab eorum propriis abstrahere nō potest: quāuis vt saluatur in vno sit prius altero) nec potest esse sine primo analogato, vbi analogata cōsequenter se habent. Vnde si quis falli non vult, solerte sermonis causam coniectet, & extremorum condiciones medio applicatarum se recolat, sic enim facile erit omnia sane exponere, & veritatem assequi quæ à prima est veritate. Cuius cognitio ex hoc exaltetur, & firmetur opusculo, completo in conuentu S. Apollinaris, Papiæ suburbio, die primo Septembris, 1498.

Præclarissimus reuerendissimi Domini, Domini Thomæ de Vio Caietani, Cardinalis S. Xysti, de nominum analogia tractatus explicat.

T R A C T A T V S S E X T V S . De conceptu entis.

Responso super aliqua quæstia de conceptu entis ad R. Fratrem Franciscum de Ferraria, Magistrum Studentium in conuentu Bononien.

Mantissime Pater, ex acceptis vestre sollicitudinis literis percepi libellum nostrum, de analogia nominum vos perlegisse, duoque dubia de conceptu entis mentem vestram tenere soluique à me familiariter flagitasti. Ego autem quā primū compleui expositionem librorū de anima (cuius fini incumbere, cum vestras recepi) respondere curavi, ne præclaro ingenio tuo deessem.

Primum igitur dubiū fuit ad hominem me ipsum. Quia in commentariis de ente, & essentia, sustineo vnum conceptum mentalem representatiuum entis, & in tractatu de analogia nominum videor hoc negare.

Secundum autem est ad D. Tho. quoniam ego in præfato libello sustineo analogum non absolutū ab his, quibus analogum dicitur, & D. Tho. in q. de Veri. q. 1. art. 1. ens habere conceptum vni simplicem, ad quem omnia prædicamenta, & transcendētia addunt, in quem resoluitur, qui est primo motus. Hæc enim inuicem sibi aduersari videntur: quandoquidem si ens absolutū non potest à naturis rerum non erit simplicissimus, nec primo motus, nec in quem vltimo resolutio fiat, & ad quem omnes addunt.

Ad euidentiam horū, & specialiter primi recollito, quod quicquid est imago alicuius similis alteri, et imago illius quatenus primo assimilatur: ac per hoc omnis conceptus creaturæ est conceptus Dei, sicut oīs creatura aliqua est similitudo Dei. Hinc ergo fit, quod cum vni proportionalitate, vt